

Nieuwstadt tegen het einde van 1800

Martin Cleven

De teloorgang

De voormalige stad (thans dorpje) Nieuwstadt bestaat reeds méér dan 700 jaar! Het was in vroegere eeuwen de zuidelijkste plaats in het hertogdom Gelder en versterkt. Het werd in één adem genoemd met plaatsen als Roermond en Venlo. Op het einde der 16de eeuw zag het zich echter van alle vestingwerken ontbloot. Na 1715 maakte Nieuwstadt dan deel uit van het Staats Overkwartier van Gelder. De stedelijke periode, in de strikt juridische zin, ging ten einde met de komst der Fransen.

Bestuursorganisatie

Bij de overgang tot het Koninkrijk der Nederlanden (in 1815), noch bij de Belgische losmaking (1830-1839) veranderde er veel aan het lokale bestuur. Van rechtstreekse verkiezingen was nog geen sprake. Na de weder inbezitneming van de Limburgse landstreken door koning Willem I (1840) vonden benoemingen voortaan via rechtstreekse verkiezingen plaats; niet meer door de Gedeputeerde Staten.

Het laatste nog door hen zelf benoemd gemeenteraadslid was Hendrik Cleven, telg uit een sedert het jaar 1700 in Nieuwstadt gevestigde familie.

Situatie medio 1800

Omstreeks het jaar 1846, was Nieuwstadt niets meer dan een dorp. In de dorpskom telde men 157 huizen en 770 inwoners. Ook het gehucht Beukenboom, alsmede nog enige verstrooid liggende huizen, behoorden tot de gemeente Nieuwstadt. De toegankelijkheid tot het dorp was kort tevoren sterk verbeterd door aanleg van een weg van Roermond naar Maastricht.

Belangrijkste middelen van bestaan

In het jaar 1850 telde Nieuwstadt rond 830 inwoners, met een beroepsbevolking van niet minder dan 370 (kinderen werden reeds vanaf hun tiende hiertoe gerekend; leerplicht bestond nog niet). De meesten vonden hun bestaan in landbouw en veeteelt, nl. ruim 70% als zelfstandige (gezinshoofd met gezinsleden), waarbij nog 10% geteld kan worden die als dagloner op de boerderij werkzaam waren. Men kan dus gevoeglijk stellen, dat 80% moest leven van landbouw en veeteelt!

Enkele notabelen uit die tijd

- Burgemeester: Justus Hendrik Beusmans
- Gemeenteontvanger: Renier Hennen
- Veldwachter: Andreas Rutten
- Kantonnier: Johann Caspar Herzig
- Pastoor: Jan Jacob Meuleners
- Kapelaan: Jan Pieter Nicolaas Vroemen
- Koster: Nicolaas Hennen
- Gepensioneerde militairen:
Jan Christiaan Jaspers, Jan Moonen en Jan Biesmans

Boer op het land

tekening: H. v.d. Steeg

Boerin op het erf

tekening: H. v.d. Steeg

Beroepsbevolking

Velen voorzagen, zoals eerder werd gezegd, in het onderhoud van hun gezin door meest kleinschalige landbouw. De rest van de beroepsbevolking vond een bestaan als ambachtsman of als neringdoende. Naast ook nu nog veel voorkomende beroepen als timmerman, metselaar, schoenmaker, winkelier, slager, enz. kwam men ook oude beroepen tegen als brouwer, linnenwever, radermaker, brikkenbakker, klompenmaker en lederbereider.

Enkele bevolkingsgegevens

Geboorte- en sterftcijfers

Zowel het geboorte- als het sterftcijfer lag in de periode van 1850-1860 zeer hoog; resp. 25 en 21 per jaar, of resp. 29,5 en 27,5 per 1000 inwoners. Rond 125 jaar later (in 1975): lagen deze cijfers landelijk op resp. 14,5 en 8,2 promille).

Vooral de jaren 1850, 1855 en 1857 springen in het oog, doordat het sterftcijfer dat van de geboorten overtreft; bijv. in 1855: 23 geboorten en 32 sterften. En dan niet te vergeten, dat tussen 1850-1870 er 17 doodgeborenen waren, die hierbij niet zijn inbegrepen.

Het is dan ook in het geheel niet verwonderlijk dat het totale geboorteoverschot (het positieve verschil tussen geboorten en sterften) tussen 1850-1860 in totaal slechts 31 was.

De grote sterftcijfers waren in 1860 nog niet ten einde: in 1872 stond, naast een geboortecijfer van 25 een sterftcijfer van niet minder dan 41. Ontleden we dit laatste cijfer dan zijn daarbij 5 personen tussen de 60-70 jaar, 9 tussen 20-40 jaar, 12 tussen 1-20 jaar en de rest (15) beneden 1 jaar .

Bevolkingsaanwas en woningbestand

Was het aantal inwoners in 1830 ca. 838, in 1860 was dit ca. 825 en, blijkens het "*Overzicht van de loop der bevolking*", in het jaar 1877 nog steeds slechts 837.

Erg opvallend is de merkwaardige terugloop van het aantal inwoners in het jaar 1879. Op 1 januari telde Nieuwstadt nog 822 inwoners. Er werden toen 26 kinderen geboren, terwijl 25 mensen stierven; er vestigden zich 21 personen, maar niet minder dan 106 personen vertrokken, zodat dat het aantal inwoners aan het einde van het jaar slechts 738 bedroeg.

Een achteruitgang van 84 (!) in één jaar. Vanaf 1890 is echter een geleidelijke groei te constateren.

De volkstelling van 1887 geeft ons ook enig inzicht in het woningbestand van Nieuwstadt: 146 woningen lagen binnen de bebouwde kom; 8 woningen er buiten. De bewoningsdichtheid was 4,9 bewoners per woning. Bijna 100 jaar later (in 1977): lag dit cijfer landelijk op 3,2).

Bronnen:

*Archieven der gemeente Nieuwstadt.
Nieuwstadt, van stad tot dorp.*